

ΔΗΜΩΔΕΙΣ ΠΑΡΟΙΜΙΑΙ

ΕΝ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΟΙΣ ΕΛΛΗΝΙΚΟΙΣ ΠΟΙΗΜΑΣΙ*

Αἱ δημῳδαὶ βυζαντιναὶ παροιμίαι, αἵτινες ἐπιμελέστατα ἀπὸ δεκαετίας περίπου μελετῶνται ὑπὸ Γερμανῶν καὶ Ρώσων βυζαντινολόγων, ἀμετάλλακτοι αἱ πλεῖσται παρὰ τῷ ἑλληνικῷ λαῷ μέχρι σήμερον διατηρηθεῖσαι, παρέχονται ἀναντιρρήτως συμβολὴν πολυτιμοτάτην εἰς ἀπόδειξιν τῆς ἀδιασπάστου ἐπὶ μακροῦς αἰῶνας συνεχείας τοῦ ἔθνικοῦ βίου ἡμῶν. Δυστυχῶς ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν δὲν εἶναι μέγας· 275 περίπου περιλαμβάνει ἡ συλλογὴ τοῦ Μαξίμου Πλανούδη, εἰς 129 δ' ἀνέρχονται αἱ ὑπὸ τοῦ Krumbacher ἐκδοθεῖσαι ἐκ χειρογράφων περιεχόντων καὶ τὴν ἀλληγορικὴν ἑρμηνεῖαν αὐτῶν· εἰς ταύτας πρέπει νὰ προστεθῶσι καὶ περὶ τὰς 50 νέας, ὅσαι δηλαδὴ ὑπαλείπονται μετὰ τὴν ἐξαίρεσιν τῶν γνωστῶν ἐκ τῆς συλλογῆς ἣν ἐδημοσίευσα τῷ 1881, καὶ τῶν συλλογῶν ἃς ἐξ ἀγιορειτικῶν κωδικῶν ἀντίγραψεν ὁ Σ. Π. Λάμπρος¹. Πᾶσαι αὗται αἱ παροιμίαι περισυνήχθησαν κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους πρὸς σκοπὸν θρησκευτικόν, ὡς παραβολαὶ ὁμοίαι πρὸς τὰς ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ ἐκλαμβανόμεναι, διὸ καὶ λόγοι παραβολικοὶ συνήθως ὀνομαζόνται· ὅθεν συνοδεύονται πᾶσαι ὑπὸ ψυχωφελοῦς ἑρμηνείας, κατὰ μωρὰν τινα ἀλληγορικὴν μέθοδον συντεταγμένης, τὴν καλουμένην ἀναγωγὴν, καθ' ἣν καὶ τὰ φαινόμενα τῆς φύσεως ἐχρησιμοποιοῦντο πρὸς θεολογικὴν διδασκαλίαν, ὡς ἐκ τοῦ Φυσιολόγου μάλιστα καταφαίνεται². Καὶ αὕτη ἡ συλλογὴ τοῦ Πλανούδη, καίπερ μὴ ἔχουσα τὴν ἑρμηνεῖαν, εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην πρέπει νὰ ὑπαχθῆ, ἀπάνθισμα οὖσα κατὰ τὸ πλεῖστον ἄλλων τοιούτων συλλογῶν.

Ἄλλην δὲ κατηγορίαν ἀποτελοῦσιν αἱ πρὸς σκοπὸν καθαρῶς φιλολογικὸν συμπηχθεῖσαι συλλογαὶ δημοδῶν παροιμιῶν, πρὸς συμπλήρωσιν τρόπον

* Ἐδημοσιεύθη εἰς Ἐπετηρίδα Φιλολογικοῦ Συλλόγου Παρνασσοῦ Β' (1898), σ. 79.- 135.

1. Περί τῶν ἐκδόσεων τῶν βυζαντινῶν παροιμιῶν καὶ τῶν χειρογράφων, ἐξ ὧν ἐγένοντο αὗται βλ. K r u m b a c h e r, Mittelgriechische Sprichwörter, München, 1893 καὶ τοῦ αὐτοῦ συγγραφέως, Geschichte der byzantinischen Litteratur, 2ας ἐκδ. 1897, σ. 907 - 909. Αἱ συλλογαὶ τοῦ κ. Σ. Π. Λάμπρου θὰ περιληφθῶσιν ἐν τῷ προσεχῶς ἐκδοθησομένῳ Α' τόμῳ τῆς ἐμῆς συλλογῆς Δημοδῶν παροιμιῶν.

2. Τὴν γνώμην ταύτην διαφέρουσαν τῆς παραδεδεγμένης περὶ τοῦ σκοποῦ τῶν βυζαντινῶν συλλογῶν, ἐπιφυλάσσομαι ν' ἀναπτύξω ἐν τοῖς προλεγομένοις τῆς μνημονευθείσης συλλογῆς μου. Ἐνταῦθα δὲ περιορίζομαι μόνον ν' ἀναφέρω ὅτι κατὰ τὸν τύπον τῆς ἑρμηνείας τῶν παροιμιῶν συντεταγμένην ἔχομεν καὶ ἑρμηνεῖαν τῶν παραβολῶν τοῦ Εὐαγγελίου ἐν ἀγιορειτικῷ κώδικι (Καυσοκαλυβίων, ἀρ. 14, φ. 211α καὶ ἐπόμε.), ἀμέσως μετὰ συλλογὴν δημοδῶν παροιμιῶν.

τινά τῶν συλλογῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν παροιμιῶν καὶ οὐχὶ χάριν τῆς ἀνυπάρκτου θρησκευτικῆς ἐννοίας αὐτῶν. Αὗται εἶναι δύο μόνον, φέρουσαι τὴν παράδοξον ἐκ πρώτης ὄψεως φαινομένην ἐπιγραφὴν *Αἰσώπου παροιμίαι ἢ Αἰσώπου κοσμικαὶ κωμωδίαι*³. Διὰ τὸ δ' εἰς τὸν ἀρχαῖον μυθογράφον ἀπεδόθησαν αἱ δημῶδεις παροιμίαι κατανοοῦμεν ἂν λάβωμεν πρὸ ὀφθαλμῶν ὅτι αἱ παροιμίαι ἐλέγοντο συνήθως ὑπὸ τῶν βυζαντινῶν, ὡς καὶ ὑπὸ τοῦ καθ' ἡμᾶς λαοῦ, *μῦθοι*. ὅθεν εὐκόλον ἦτο ν' ἀποδοθῶσιν εἰς τὸν κατ' ἐξοχὴν μυθογράφον, τὸν Αἰσωπον⁴. Εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην τάσσομεν καὶ τὰς συλλογὰς τοῦ Ἀποστολίου καὶ τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἀρσενίου τοῦ Μονεμβασίας, οἵτινες οὐκ ὀλίγας δημῶδεις ἀπεθησαύρισαν ἀναμίξ μετὰ τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν.

Πλὴν δὲ τούτων καὶ τρίτη ὑπάρχει κατηγορία δημῶδων παροιμιῶν, αἱ ἐν τῷ λόγῳ τῶν βυζαντινῶν συγγραφέων ἐγκαταπλεκόμεναι. Ἡ ἀναγνώρισις αὐτῶν δὲν εἶναι πάντοτε εὐχερής, ἔνεκα τοῦ οἰκτροῦ συστήματος τῶν συγγραφέων ἐκείνων, τῆς διαστροφῆς τοῦ δημῶδους τύπου καὶ τῆς ἀφομοιώσεως πρὸς τὸν ἴδιον αὐτῶν φραστικὸν χαρακτῆρα. Ὅπου δὲ ρητῶς δὲν δηλοῦται ὑπ' αὐτῶν ὅτι δημῶδες λόγιον παραθέτουσι, μόνους ὁδηγοὺς ἔχομεν πρὸς ἀναγνώρισιν τὰς ἄλλοθεν γνωστὰς βυζαντινὰς παροιμίας καὶ τὰς νεοελληνικάς.

Ἀσχολούμενος ἀπὸ τινων ἐτῶν εἰς τὴν παρασκευὴν ἐκδόσεως τῶν δημῶδων παροιμιῶν, ἀναγκαῖον ἔκρινα νὰ περιλάβω ἐν αὐτῇ πλὴν τῶν ἄλλων βυζαντινῶν καὶ πάσας ὄσας ἠδυνήθην ν' ἀνεύρω εἰς τοὺς βυζαντινοὺς συγγραφείς. Ὡς δὲ ἄνδειγμα δὲ τῆς ἐργασίας ταύτης παρέχω ἐνταῦθα ἀπανθίσματα ἐκ τινων μεσαιωνικῶν ποιημάτων. Τὸ στενὸν τοῦ προσμεμετρημένου μοι ἐν τῇ Ἐπετηρίδι χώρου δὲν μοι ἐπιτρέπει νὰ παραθέσω καὶ τὰς εὑρεθείσας ἐν τοῖς ποιήμασιν, ἐξ ὧν ἀφθονώτερον συνεκόμισα ἀμητόν, ἦτοι ἐν τοῖς τοῦ Ἰωάννου Τζέτζη, τοῦ Μανουὴλ Φιλῆ, τοῦ Πτωχοπροδρόμου, τοῦ Μιχαὴλ Γλυκᾶ. Καὶ ἐκ τῶν λοιπῶν δὲ παραλαμβάνω μόνον ὅσα χωροῦσιν ἐν ταῖς ὑπολειπομέναις δεκαπέντε ταύταις σελίσι τῆς Ἐπετηρίδος.

3. Ἡ μὲν ἐκ φλωρεντινοῦ κώδικος ἐξεδόθη ἐν *Paroemiographi graeci*, éd. Leutsch et Schneidewin, τ. II, σ. 228 - 230. Ἡ δ' ἑτέρα περιέχεται ἐν δυοῖς κώδιξιν, ἐν ἐνὶ τῆς Μόσχας ὁπόθεν ἐξεδόθη ἐν *Rhein. Museum* 1837, σ. 331 καὶ ἐν κώδικι τοῦ Μονάχου, ὁπόθεν τὴν εἶχον ἀντιγράψαι, σκοπῶν νὰ τὴν δημοσιεύσω. Καίτοι δ' ἔγραψα περὶ τῶν δύο τούτων κωδίκων ἐν Ἀττικῷ ἡμερολογίῳ τοῦ 1882, σ. 362 καὶ ἀναφέρων καὶ τὴν ἐν τῷ *Rhein. Museum* ἐκδοσιν, οὐδεμία ἐγένετο μνεῖα τῆς συλλογῆς ταύτης καθὼς οὐδὲ τῆς ἐν τῷ αὐτῷ ἡμερολογίῳ ἐκδοθείσης, ὑπὸ τῶν πραγματευθέντων περὶ τῶν βυζαντινῶν παροιμιῶν, ἀγνωσούντων τὸ δημοσίευμα ἐκεῖνο. Πρῶτος δ' ἔκαμε χρῆσιν αὐτοῦ ὁ Jernstedt, ἐκδοὺς τὰς Αἰσώπου κωμωδίας ἐκ τῶν κωδίκων τῆς Μόσχας καὶ τοῦ Μονάχου ἐν τῷ *Περιοδικῷ τοῦ Ρωσικοῦ ὑπουργείου τῆς ἐκπαιδεύσεως* (1893, τ. 286 καὶ 287).

4. Διάφορον ἐξήγησιν προτείνει ὁ Crusius ἐν *Hermes*, τ. 42 καὶ ἄλλην ὁ Krumbacher (*MGS*, σ. 52· *Gesch. d. Byz. Litteratur*, 1897, σ. 906).

Σπανέας

*Ἄν ἔχῃς τίποτε κρυφὸν καὶ συμβουλὴν γυρεύης,
γερόντων ἔπαιρνε βουλὴν, ἀνθρώπων πειρασμένων.*

(Σπανέας, στ. 156-157 ἐν Μαυροφρ., Ἐκλογή, σ. 6 (ἐκ παρισινοῦ κώδ.) —στ. 407-408, σ. 17 Wagner (ἐκ κωδίκων ἐνετικοῦ καὶ βιενναίου) —στ. 240-241 Ἐκδ. Λάμπρου ἐν Δελτ. Ἰστ. Ἐτ. Ε', σ. 114-115 (ἐξ ἀγορευτικῶν κωδίκων). Διάφοροι γραφαί: Ἄν ἔλθῃς εἰς ὑπόθεσιν (ἐνετ. βιενν. παρισ.) καὶ σύμβουλον (βιενν.) καὶ τὴν βουλὴν (παρισ.) —ζήτησον βουλὴν (παρισ.) ζήτησον βουλὰς (ἐνετ)).

Νεοελληνικὴ παροιμία Σύρου:

*Γερόντων παῖρνε συμβουλὴ κι ἀθρώπω περασμένω,
πῶχουν περσότερο ψωμί κι ἀλάτι φαγωμένο.*

Περασμένω= προβεβηκότων τὴν ἡλικίαν, ποῦ ἔχουν πολλὰ περασμένα· τὸ ἐν τῷ βυζαντινῷ ποιήματι πειρασμένων φαίνεται πλασθὲν κατὰ παρετυμολογίαν ἀπὸ τοῦ πεῖρα.

Πολλαὶ τῶν παρὰ Σπανέα γνώμων ἀνευρίσκονται καὶ ἐν νεοελληνικαῖς παροιμίαις, προδήλως ὁμοίως δὲν ἔχουσιν ἀμέσων σχέσιν πρὸς ταύτας, ἐκ παλαιότερων ληφθεῖσαι πηγῶν. Οὕτω λόγου χάριν ἡ ἐν τῇ ἀνεκδότῳ γορτυνιακῇ παροιμίᾳ γνώμη

*Ὅποιον δὲν καλοῖται ἰσῆς,
οἴκο μὴν τὸν ἀποχτήσης*

ἀντιστοιχεῖ πρὸς Σπανέα, στ. 86 κέ, σ. 5 Wagner —στ. 100 κέ, σ. 108 Ἐκδ. Λάμπρου, ἢ τοῦ Σπανέα ὁμοίως πηγὴ εἶναι ὁ γράψας τὸν εἰς τὸν Ἰσοκράτη ἀποδιδόμενον λόγον Πρὸς Δημόν. 24.

Φυσιολόγος

*Ἡ νυκτερίδα κι ὁ λαγός, καὶ δαίμων καὶ ἀγάπη,
τὰ τέσσερα δαιμόνια τὴν νύκταν οὐ κοιμοῦνται.*

(Annuaire de l' Association pour l' encour. des ét. gr., 1873, σ. 275.

Ἄντι τῶν δύο πρώτων λέξεων τὸ χειρόγρ. ἔχει ἡ νυκτε εὐδα, ἀνθ' οὗ ὁ ἐκδότης Ἐγραψε τὴν νύκτα εὐδα· ἀλλ' ἢ τε ἔννοια καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν τεσσάρων δαιμονίων καθιστῶσιν ἀναγκαίαν τὴν διόρθωσιν, ἣν ἀνεγράψαμεν).

Ὅτι οἱ δύο οὗτοι στίχοι ἐλήφθησαν ἐκ δημώδους παροιμίας δηλοῦται ρητῶς ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ λέγοντος:

ἐξ οὗ καὶ μῦθον λέγουσιν οἱ ἀνθρωποι τοῦ κόσμου.

Μῦθον δ' ἔννοεῖ τὴν παροιμίαν, ὡς ἀλλαχοῦ πλατύτερον θὰ διαλάβωμεν. Ἄντιστοιχόν τῆς παροιμίας ταύτης νεοελληνικὴν δὲν ἔχομεν. Ἡ διατύπωσις δ' εἶναι παραπλησία πρὸς τὰς ἐν Παροιμ. Σολομ. ΛΑ'.

*Ὅργιζεταιί τους ό θεός, κάμνουν πτερὰ καί φεύγουν,
κ' εύρίσκουν τους τὰ πετεινὰ καί τρω̄ν τους κι άφανίζουν.*
(Αὐτ., σ. 284).

Ὁ λόγος περί μυρμήκων. Ἡ δὲ παρατήρησις αὕτη περί τῆς πτεροφυίας τῶν μυρμήκων, προδρόμου τοῦ θανάτου αὐτῶν, ἀποδίδεται εἰς ὄργην τοῦ θεοῦ καί ἐν ταῖς ἐπομέναις παροιμίαις, ὑπαινιττομέναις τὸν ταχὺν ὄλεθρον ἀλαζόνων νεοπλούτων, ἢ τῶν θρασέως ἐπιχειρούντων ἔργα ἀνώτερα τῶν δυνάμεών των.

—Ὅταν ό θεός καταραστῆ τὸν μύρμηγκα τοῦ δίδει πτερὰ καί πετᾶ. (Θήρας. Πανδῶρ. Γ', σ. 121, ἀρ. 67). —Πάρου ἀνέκδοτος ἀνακοινωθεῖσα μοι ὑπὸ Φρ. Σαρρῆ: *Σὰν κ. ό θ. τὸν μέρμηγκα τοῦ δίνει φτερὰ καί πετάει.*

—Ὁ θεός σὰν ὄργισθῆ τὸν μύρμηγκα τοῦ δίνει φτερὰ καί πετᾶ. (Βενιζ., σ. 183, 104 [ἦ: σὰν καταρασθῆ]). —Φολεγάνδρου ἀνέκδοτος παρὰ Κονταρίνη: *Ὅντας ὄργιστῆ ό θ. τὸ μέρμηγκα.*

—Τοῦ μερμηγκιοῦ ὅταν θέλῃ νὰ χαθῆ, τοῦ δίνει ό θεός φτερά. (Παπαζαφειροπούλου, Περιστεριολογία, σ. 302, ἀρ. 1055).

—Ὅταν ό θεός ὄργισθῆ τοῦ μερμήκου τοῦ δίνει φτερὰ καί πετᾶ. (Καρπάθου, Ζωγράφ. ἀγών Α', σ. 367, ἀρ. 504).

—Ἡ μυρμήκα ὅταν θὰ ποσᾶ, φέρει φτερὰ καί πετᾶ. (Πόντου. Ἐπτάλοφος, 1870 Β' Α, σ. 359, ἀρ. 95).

—Σὰν καταραστῆ ό θεός τοῦ μελιντάκου, τοῦ δίνει φτερὰ καί πετᾶ. (Νάξου ἀνέκδοτος παρὰ Μ. Ι. Μαρκόπου).

—Τὸ μερμηῆγκι ὅταν κάνῃ φτερά χάνεται. (Γορτυνίας ἀνέκδοτος παρὰ Ν. Λάσκαρι).

—Τὸ μερμηῆγκι ὅταν θέλῃ νὰ χαθῆ κάνει φτερά. (Δημητσάνης Γορτυνίας παρὰ Κ. Κασιμάτη).

Τὴν αὐτὴν ἰδέαν ἐκφράζει καί ὁ Ἄρ. Βαλαωρίτης ἐν τῷ Ἀθανάση Διάκω (Ποιήματα, τ. Β', σ. 308), προσθέτων καί τὰ περί καταβρώσεως τῶν μυρμήκων ὑπὸ πτηνῶν, ἧς μνημονεύει καί ὁ Φυσιολόγος:

. Νὰ κλαῖτε τὸ μερμηῆγκι,
πῶταν ἢ μοῖρα τ' ὄργιστῆ, μὲ ψεύτικα φτερούγια
βγαίνει στὸν κόσμον καί πετᾶ ἢ στὸ νερὸ θὰ πέσῃ
. καί θὰ βρεθῆ πνιμένο,
ἢ θὰ τ' ἀρπάξῃ τὸ πουλί.

Πρβλ. καί Μάζαριν 25, σ. 183 Boissonade —σ. 247 Ellissen: «Ὁ γὰρ τῆς ἑαυτοῦ πατρίδος ἀπάρας ὁμοίος ἐστὶ πτεροφυήσαντι μύρμηκι· καί καθάπερ ἐκεῖνος ὄλλυται διαπτᾶς, οὕτω καί ὁ τοιοῦτος διαφθείρεται ἐνθεν κακεῖθεν φερόμενος».

Μικρὸς μὲν ἐστὶ παντελῶς (ὁ διάβολος) καί τὰ πρακτικὰ αὐτοῦ μεγάλα.

(Φυσιολ., κεφ. 18 ἔκδ. Karnejev ἐν Byz. Zeitschrift, 1894, σ. 48 ἐκ χειρογρ. τῆς ΙΑ' ἐκ. τῆς

ἐν Μόσχα συνοδικῆς βιβλιοθήκης· ἐν παρισινῷ χειρογράφῳ τῆς ΙΕ' ἐκ. ὑπάρχει ἡ ἐξῆς παραλλαγή: *Μικρὸς μὲν ἔστιν, αἱ δὲ πράξεις αὐτοῦ μεγάλαι*. Ἴσως ὁ δημῶδης τύπος δύναται ν' ἀποκατασταθῇ οὕτω: *Μικρὸς ἔνε ὁ διάβολος, κ' αἱ πράξεις του μεγάλαι*).

Ὅμοια μὲ τὴν παροιμίαν ταύτην εἶναι ἡ βυζαντινὴ: *Μικρὸς δαίμων, μεγάλη πειρασία* (K r u m b a c h e r MGS, σ. 109, 126, 98, 213) καὶ ἡ νεοελληνική: *Μικροὺς διάβουλους, τρανὰ τσαρούχια* (ἀνέκδοτος Τρικάλων τῆς Θεσσαλίας, ἀνακοινωθεῖσά μοι ὑπὸ Ν. Βραχνοῦ). Ἡ παροιμία αὕτη, ὡς πιθανώτατα καὶ αἱ βυζαντιναί, ἔχει τὴν ἔννοιαν ὅτι ἐξ ἀσημάντου πολλάκις ἀφορμῆς μεγάλα κακὰ δυνατόν νὰ προέλθωσιν. Ὁ μικρὸς διάβολος εἶναι τρόπον τινὰ προσωποποιία τῆς μικρᾶς ἀφορμῆς. Ἀνάλογος τὴν ἔννοιαν εἶναι ἡ κοινοτάτη παροιμία: *Ὁ διάβολος ἔχει πολλὰ ποδάρια*⁵, δηλοῦσα ὅτι τὸ κακὸν δύναται νὰ ἔλθῃ καὶ ὄθεν οὐδεὶς ὑποπτεῦει.

Φυσιολογικὴ διήγησις τοῦ ὑπερτίμου κρασοπατέρος

Ὁ πεινασμένος χάσκοντας τῆν πίτταν ἐνθυμᾶται.

(Legrand, Recueil de chansons grecques, σ. 2, στ. 8. Ἡ ἐπιγραφή *χάσκοντας τῆν π.* (ἀντί τῆς ἐν τῷ βιενναίῳ κώδικι ἐξ οὗ ἡ ἔκδοσις τοῦ Legrand *χάσκει τὸν καὶ π.*) καὶ ἡ ἐπιγραφή τοῦ ποιήματος ἐλήφθησαν ἐκ τοῦ ἀγιορειτικοῦ κώδικος (Λίβηρον, ἀρ. 152, σ. 111^α) κατὰ τὸ ἀπόγραφον τοῦ Σ. Π. Λάμπρου).

Παραλείποντες τὰρχαῖα ἑλληνικὰ παράλληλα, ἀναφέρομεν τὴν παρὰ Ἰωάννη τῆς Κλίμακος (σ. 1088 d) ρῆσιν, ἣν καὶ ὁ K r u m b a c h e r (MGS, σ. 231, 48· βλ. καὶ σ. 233) ὡς παροιμίαν σημειοῖ. Ἡ ρῆσις αὕτη φαίνεται ἑμμετρος, ἀποτελουμένη ἴσως ἐκ δύο διμέτρων ἰαμβικῶν καταληκτικῶν: *Ἀδύνατον (τὸν) πεινῶντα | μὴ μνημονεῦειν ἄρτου* ἢ ἐξ ἐνὸς πολιτικοῦ, μικρὸν μεταβαλλομένη: *Ἀδύνατον ἐνὶ πεινῶν μὴ μνημονεῦων ἄρτου*. Ὁ T i m o s c h e n k (Bizantinskija poslobici, Βαρσοβ. 1895, σ. 14) ἀναφέρει ρωσικὴν παροιμίαν ὁμοιάζουσαν πρὸς τὴν ρῆσιν ταύτην: *Golodnoi kume chleb na u me* (= *Εἰς πεινασμένο κουμπάρο ψωμὶ στὸν νοῦν*).

Ὅμοιαι νεοελληνικαὶ παροιμίαι ὑπάρχουσι πάμπολλαι. Ἐν ταῖς πρώταις καταγράφωμεν ἐκεῖνας, ἐν αἷς ἀναφέρονται καὶ πίτται ὡς ἐν τῇ *Διηγῆσει τοῦ κρασοπατέρος*.

— *Ὁποῦ πεινᾷ ψουμιὰ θουρᾷ, κὶ ὀποῦ λιμάσσει πίττις*. (Ἀνέκδοτος Λιβισίου Λυκίας παρὰ τοῦ Μ. Μουσαίου).

— *Ἀποῦ πεινᾷ ψουμιὰ θωρεῖ, κὶ ἀποῦ λιμάσσει πίττες*. (Κύπρου. Σακελλάριος, τ. Β, σ. 284, ἀρ. 212. σ. 286, ἀρ. 289).

5. Ἀραβαντινός, σ. 824 (Ἠλείου). Βενιζέλος, σ. 181, ἀρ. 83. Παπαζαφειρόπουλος, σ. 354, 95 [πόδια]. Κράχτογλου, σ. 25 (Βάρνα). Παρνασσός, τ. ΙΣΤ', σ. 480, ἀρ. 14 (Κρήτη) [*Ὁ διάβολος-πόδια*]. Παροιμία τοῦ Πόντου παρὰ Ι. Βαλαβάνη: *Ὁ διάβολον χίλια ποδάρια ἔχει*. Πρβλ. τὴν κρητικὴν παροιμίαν: *Ἀλάργα τῆ φωτιά ἀπὸ τὰ λινόζυλα, κὶ ὁ διάβολος ἔχει πολλὰ πόδια* (Βλαστοῦ, Ὁ γάμος ἐν Κρήτη, σ. 24).

—Ὅποιος πεινᾷ στὸν ὕπνο του βλέπει ψωμιὰ καὶ πίττες | κι ὅποιος εἶναι
ξυπόλυτος παπούτσια μὲ τὶς μύτες. (Πελοποννήσου. Λελέκου, Ἐπιδόρπιον,
σ. 162).

—Ὅποῦ πεινᾷ πίττες θωρεῖ, κι ὁποῦ διψᾷ πηγάδια. (Ἀνέκδοτος Νάξου
παρὰ Μ. Ι. Μαρκόπολι. —Ἀνέκδοτος Σύρου παρὰ Π. Σαρρῆ [ψωμιὰ θεωρεῖ].
—Ἀνέκδοτος Φολεγάνδρου παρὰ Κονταρίνη [ὁμοίως]. —Νισύρου. Ζωγράφ.
ἀγών, σ. 412, 48 [ὁμοίως]. —Καρπάθου. Ζωγράφ. ἀγ., σ. 359, 349 [κι ὅποιος
διψᾷ ποτάμια]).

—Ὅποιος πεινᾷ ψωμιὰ ὄνειρεύεται. (Ἠλείου, Μανάρης, σ. 32).

—Ὅποιος πεινάει βλέπει στὸν ὕπνο του κουλλοῦρες. (Ἀνέκδοτος Κεφαλλη-
νίας παρὰ Σ. Παγώνη).

—Ὅποιος πεινᾷ λεφτές βλέπει. (Παξῶν. Salvator, Paxos, σ. 49).

—Ὅποιος πεινᾷ καρβέλια βλέπει. (Ἠλείου. Ἀραβαντινός, σ. 950
—Πελοποννήσου. Παπαζαφειρόπουλος, σ. 271, 687).

—Ὅποιος πεινᾷ κουλλούρια βλέπει. (Ἀνέκδοτος κυνουριακῆ παρὰ Λεων.
Κωνσταντοπούλου).

—Ὅποιος πεινᾷ κομμάτια βλέπει, κι ὁ ξυπόλυτος τσαρούχια.
(Βενιζέλος, σ. 216, 576 [ἦ: καρβέλια βλ.]).

—Ὅπου διψᾷ βρύση θωρεῖ, κι ὁποῦ πεινᾷ καρβέλια. (Βερέττας, σ.
45, 13. Βενιζέλος, σ. 216, 578 [Ὅποιος δ. βρύσες βλέπει στ' ὄνειρό του,
κι ὅποιος π. κ.] Βύρων, τ. Γ', σ. 437, σφ. 20).

—Ὅπου πεινᾷ φούρνους θωρεῖ, κι ὁποῦ ὀνιάει βρύσες, | θωρεῖ κι ὁ ἀξυ-
πόλυτος παπούτσια μὲ τὲς μύτες. (Ἀνέκδοτος Σύρου παρὰ Π. Σαρρῆ).

—Ὅπου πεινᾷ ψωμιὰ θωρεῖ, κι ὁποῦ διψᾷ λαγκάντζα, | κι ὁποῦ ἔναι ἀξυ-
πόλυτος οὐλο παλιοπαπούτσες. (Ἀνέκδοτος Πάτμου παρὰ Χ. Μαλανδράκη).

—Ὅποῦ πεινᾷ ὄνειρεύεται φούρνους μὲ καρβέλια. (Βάρνης.
Κράχτογλους, σ. 26).

—Ὅποιος πεινάει φούρνους μὲ καρβέλια βλέπει στὸν ὕπνο του. (Καλαβρύ-
των παρὰ Α. Κωνσταντινοπούλου. —Ἠλείας παρὰ Α. Καρκαβίτσα [Ὅπου πει-
νάει κ. βλέπει στὸν ὕ.]. —Κεφαλληνίας παρὰ Σ. Παγώνη [Ποῦ π. κουλλοῦρες
βλέπει στὸν ὕ.]. —Πύργου Ἠλείας παρὰ Λιναρδάκη [π. κ. βλέπει]. —Δημητσά-
νης παρὰ κ. Κασιμάτη [φούρνους κ. βλέπει]).

—Ὅποιος πεινᾷ ψωμιὰ θωρεῖ. (Βυζαντίου, Λεξικὸν τῆς καθ' ἡμᾶς
έλλ., λ. θωρῶ).

—Ποῦ κοιμᾶται πεινασμένος, θωρᾷ ψωμιὰ στὸν νύπνον του. (Μεγίστης. Ὁ
ἐν ΚΠ. Σύλλογος, τ. ΚΒ', σ. 323, 391).

—Ὅποιος πεινᾷ κουμμάτια ἄνειρεύεται. (Ἀνέκδοτος Πηλίου παρὰ Χ. Βαλα-
μουτοπούλου).

—Ἡ γριὰ σὰν πεινοῦσι κουμμάτια νεηρεύονται. (Πορταριά Πηλίου παρὰ Δ.
Κωλᾶ).

—Ὅπ' ὄνειρεύεται καρβέλια βλέπει. (Βενιζέλος, σ. 216, 577).

—Ὁ πεινασμένος καρβέλια ὄνειρεύεται. (Κρομμύδου, Διατριβή, Βιέν-
νη 1808, σ. 78, 133. Β' Ἀκολ. Διατριβῆς, σ. 36 [Ὁ νηστικός]. Βερέττας,

σ. 45, 14 [ὁμοίως]. Βενιζέλος, σ. 200, 321 [ὁμοίως]. Βύρων Γ', σ. 437, 20 [ὁμ.].

— Ὁ νηστικός ραπάνια ὄνειρεύται. (Negris, σ. 93, 599).

— Ἡ νησικός κουμμάτις 'νειρεύτι. (Λακκοβικίων Μακεδονίας παρὰ Ι. Προΐου).

— Ὁ πεινασμένος ψωμιὰ βλέπει στ' ὄνειρό του. (Κρήνης [Τσεσμέ] παρὰ Γρ. Βερναρδάκη).

— Ὁ πεινασμένον σ' ὄνερον ἀτ' καττέρια ἐλέπει. (Πόντου παρὰ Ι. Βαλαβάνη [καττέρια= μεγάλα τεμάχια ἄρτου]. Ἐπτάλοφος, 1870 Β' 2, σ. 354, 47 [στῶνερον ἀτ' κερέτσια ἐ.]).

Τὰ κατὰ Λύβιστρον καὶ Ροδάμνην

Κάλλιον ἔνε εἰς ὁδὸν ἀδελφὸς ἢ μητέρα.

(Wagner, Trois poèmes grecs, σ. 244, στ. 80. Μαυροφρύδου, Ἐκλογή, σ. 326, στ. 59).

Ὅτι εἶναι ὁ στίχος οὗτος παροιμία δημώδης δηλοῦται ἐν τῷ προηγουμένῳ στίχῳ: *ξένε, γνώριζε, λέγει ὁ δημώδης λόγος. Ἀλλ' ἡ ἔννοια εἶναι σκοτεινὴ, οὐδὲ διευκρινεῖται ἐκ τῆς γραφῆς τοῦ παριστινοῦ κωδίκου παρὰ Μαυροφρύδη: *Κάλλιον ἔνε εἰς ἀδελφούς εἰς στρατὰν παρὰ μάνα. Ὁ Μαυροφρύδης διορθώνει εἰς ἀδελφός, ἀλλὰ καὶ οὕτω τὸ νόημα δὲν εὐδοχεῖται, διότι ὁ λόγος εἶναι περὶ συνοδοιπόρου καὶ οὐχὶ περὶ ἀδελφοῦ. Νομίζομεν ὅτι ἡ ὀρθὴ ἀνάγνωσις ἀποκαθίσταται, διορθουμένου τοῦ στίχου ἐπὶ τῇ βάσει τῶν γραφῶν ἀμφοτέρων τῶν κωδίκων οὕτω:**

Κάλλιον ἔνε συνοδὸς παρ' ἀδελφούς ἢ μάνα.

Τὴν διόρθωσιν ταύτην κυροῦσι καὶ οἱ ἐπόμενοι στίχοι (85 κέ) ἐν οἷς ὁ Λύβιστρος ὑποτίθεται λέγων εἰς τὸν συνοδοιπόρον του:

*Ἄν σ' εἶπω τίποτε, ξένε συνοδοιπόρε, ...
ἀντὶ πατρός, ἀντὶ μητρός, ἀντὶ ἀδελφοῦ καὶ φίλου
ἔχω ἐσένα σήμερον ἐδῶ στήν ξενιτείαν.*

Ὅμοίαν νεοελληνικὴν παροιμίαν δὲν εἶρομεν.

Ὅπου φυλάσσει τὸ πονεῖ, γίνεται κίνδυνός του.

(Wagner, σ. 244, στ. 82 Μαυροφρ., σ. 326, στ. 60 [δ.γ. γίνετ' εἰς κίνδυνόν του]).

Ὅτι δημώδης καὶ ἐνταῦθα ἔχομεν παροιμίαν, ἢ τοῦλάχιστον ἰδέαν ἐκ τοιαύτης παροιμίας ληφθεῖσαν συνάγεται ἐκ τῶν ἐξῆς ὁμοίων νεοελληνικῶν:

— Ὅποιος κρύβει τὸν πόνο του πάει μὲ δαῦτον. (Ἀνέκδοτος μεσσηνιακὴ. Ὅμοια κεφαλληνιακὴ ἀνακοινωθεῖσά μοι ὑπὸ Σπυρ. Παγώνη [μὲ δαῦτον]).

— Ὅποιος χώνι τὸν πόνο τ', τὸν τρώει ἢ πλάκα. (Ἀνέκδοτος Τήνου παρὰ τῆς Κας Στ. Καραλή).

—*Ὅποιος χώνει τὸν πόνο του μετὰ κεῖνον ἀποθαίνει.* (Κρήτης. Φρατζεσκάκη, Ἀριάδνη, σ. 112. Παρνασσός, τ. ΙΖ', σ. 796, ἀρ. 164 [μ' ἐκεῖνον]).

Τὴν αὐτὴν δ' ἔννοιαν ἐκφράζουσι καὶ αἱ ἐπόμεναι:

—*Ὅποιος λέγει τὸν πόνο του βρίσκει τὴν γιαντριά του.* (Βενιζέλος, σ. 214, 543).

—*Λέγε τὸν πόνο σου καὶ θὰ βρεθῆ γιαντρός* (Ἀνέκδοτος πελοποννησιακῆ).

—*Ὅποιος ἔχει τοῦ πόνου πάγ' στοῦ γιαντρού.* (Ἀνέκδοτος λεσβιακῆ παρὰ Γρ. Ν. Βερναδάκη).

Ἦρας χαρὰ γὰρ δύναται νὰ διώξῃ χρόνου λύπην.

(Wagner, σ. 303, στ. 2176. Ἐλλείπει παρὰ Μαυροφρύδη).

Ἡ ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ τοῦ Λυβίστρου μεταπλασθεῖσα δημώδης παροιμία, εἶχεν ἴσως οὕτω: *Ἦρας χαρὰ, χρόνου λύπη*, ὡς φαίνεται ἐκ τῆς νεοελληνικῆς:

—*Ἡμέρας χαρὰ, χρόνου λύπη.* (Κρομμύδη, Β' Ἀκολουθία τῆς διατριβῆς, 1813, σ. 24. Negris, σ. 52, ἀρ. 317 [καὶ χρ. λ.]. Βυζαντίου, Λεξικὸν τῆς καθ' ἡμᾶς ἑλλ., ἐν λ. χρόνος, Βενιζέλος, σ. 101, 137 [καὶ χρ. λ.]).

Ὅμοιαι τὴν διατύπωσιν εἶναι αἱ βυζαντινῆ παροιμία:

—*Ἦρας ἔργον, ἐνιαυτοῦ μελέτη* (Πλάτωνος δ. 273 παρὰ Krantz, σ. 47).

—*Ἦρας μιᾶς ἔργον, ἐνιαυτοῦ μερίμνα.* (Ἀίσωπου 40. Jernsted ἐν Journal, σ. 28-29)⁶.

6. Ἀτόπως συνάπτει πρὸς τὴν παροιμίαν ταύτην ὁ Jernsted, ἂν καὶ μετὰ τινος ἐνδοιασμοῦ (βλ. σ. 48), τὴν ἐν τῷ κώδικι τῆς Μόσχας ἐν συνεχείᾳ γεγραμμένην εἰς πυρετός καὶ τὰ πάντα κάτω. Ἐν τῷ κώδικι τοῦ Μονάχου ὀρθῶς φέρεται ὡς ἴδια παροιμία αὕτη, χωριζομένη μάλιστα τῆς ἑτέρας δι' ἄλλων δύο παροιμιῶν: *Ἦ καιρὲ διατί οὐ καλεῖς ὠμόν, ἀλλ' ἐμόν.* Ἡπατήθη δ' ἴσως ἐκ τῆς κατατάξεως αὐτῆς εἰς τὸ στοιχεῖον Ω, ἐνῶ ἄρχεται ἀπὸ τοῦ Ε. Ἄλλ' ἡ ἀταξία αὕτη ἐξηγεῖται ἐκ τῆς ἐν τῷ κώδικι τοῦ Μονάχου γραφῆς *Ἦ εἰς πυρετός*· φανερόν ὅτι τὸ κλητικὸν ἐπιφώνημα ὦ ἐτέθη ἀνορθογράφως ἀντὶ τοῦ ἄρθρου ὄ. Οὐδαμῶς δ' εἶναι σπανία τοιαύτη ἔνεκα ἀνορθογραφίας διατάραξις τῆς ἀλφαβητικῆς τάξεως. Ἡ παροιμία αὕτη σημαίνουσα ὅτι εἰς πυρετός καταρρίπτει τὰ πάντα καὶ τὸν ρωμαλεώτατον ἄνδρα ἐξασθενῶν, οὐδεμίαν σχέσιν δύναται νὰ ἔχη πρὸς τὴν ἔννοιαν τῆς προκειμένης παροιμίας. Εἶναι δ' ἡ ἔννοια αὐτῆς ὅτι ἐν βραχυτάτῳ χρόνῳ ἂν λάβωμεν κατάλληλον ἀπόφασιν καὶ προσηκόντως ἐνεργήσωμεν αἴρομεν τὴν ἀφορμὴν πολυχρονίων μεριμνῶν καὶ φόβων· ἐκεῖνο ἐν ἄλλοις λόγοις τὸ ὅποιον ἐπὶ ἔτος ὀλόκληρον ἐμβάλλει εἰς ἡμᾶς φροντίδας καὶ βασανίζει τὸν νοῦν μας δύναται νὰ ἐκτελεσθῆ ἐντὸς μιᾶς ὥρας δι' ἀποφασιστικῆς ἐνεργείας. Τοῦτο συνάγομεν ἐκ τῆς χρήσεως τῶν ἀπαραλλάκτων νεοελληνικῶν παροιμιῶν. Ὅθεν δὲν φαίνονται ἐπιτυχεῖς αἱ ἐρμηνεῖαι οὐτε τοῦ Crusius (ἐν Rhein. Museum, τ. 42, σ. 424) νομίζοντος ταυτόσημον τὴν παροιμίαν πρὸς τὴν ἄλλην νεοελληνικὴν. *Τὰ φέρνει ὦρα, χρόνος δὲν τὰ φέρνει*, οὐτε τοῦ Jernsted, παραδεχομένου ὅτι τὴν αὐτὴν ἔννοιαν ἔχει ἡ παροιμία καὶ ἡ τοῦ πρὸς Δημόνικον λόγου (34) ρῆσις: «Βουλεύου μὲν βραδέως, ἐπετέλει δὲ ταχέως τὰ δόξαντα».

Σημειωτέον δ' ἐν παρόδῳ ὅτι τὰ μεταξὺ τῶν δύο παροιμιῶν ἐν τῷ κώδικι τοῦ Μονάχου παρεμβεβλημένα, ὀρθῶς μὲν ὁ Jernsted ἐδίχασεν, ἀναγνωρίσας ὅτι δύο ἀποτελοῦσι παροιμίας, ἀλλ' ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ τῆς πρώτης παρεπλανήθη ἐκ τῆς γραφῆς τοῦ κώδικος τῆς Μόσχας *Ἦ και-*

Καὶ αἱ νεοελληνικαί:

— Ὁροῦς δουλειά, χρόνου μελέτημα. (Ἀνέκδοτος Μυκόνου παρὰ τῆς Κας Ἀργυρ. Οἰκονόμου).

— Χρόνου μελέτημα, ὥρας κάωμα. (Βενιζέλος, σ. 340, 51 [μελέτη]).

— Χίου. Κανελλάκης, σ. 317, 184).

— Χρόνου μελέτημα, ὥρας καμωσί. (Καρπάθου. Ζωγράφ. ἀγών Α' 363, 418).

— Νοῦ χρόνου μελέτημαν, μιᾶς ὥροῦς δουλειά. (Κύπρου. Σακελλάριος, τ. Β' σ. 289, ἀρ. 399).

— Δέκα μερῶν μελέτημα, μιανῆς ὥρας κάωμα. (Μεγίστης. Ὁ ἐν ΚΠ. σύλλ., τ. ΚΒ', σ. 317, 105).

— Ὁρας δουλειά, χρόνου ἔννοια. (Ἀνέκδοτος πελοποννησιακή).

— Μιανῆς ὥρας δουλειά, χρονῶνε ἔγνοια. (Ἀνέκδοτος Κεφαλληνίας παρὰ Σπ. Παγώνη).

— Μιᾶς ὥρας δουλειά, 'νοῦ χρόνου τεμπελιά. (Ἀθηναϊκή. Ἑβδομάς Α', σ. 152).

Ἄπέδω βράχοι καὶ κρημνά, βουτῶν ἀπέκει πάλιν.

(Wagner, σ. 310, στ. 2425).

Ἐμπρός μας ἔνε θάλασσα, κρημνός ἀπέκει πάλιν.

(Αὐτ., σ. 2428).

Οἱ στίχοι οὗτοι ἐποιήθησαν πιθανότατα κατὰ μίμησιν δημοδῶν παροι-

ρέ, διατὶ οὐκ αὐλεῖς. Ἡ γραφή τοῦ ἐν Μονάχῳ εἶναι ἡ ὀρθότερα: οὐ καλεῖς. Ὁ μὴ γινώσκων νὰ ἐπωφελητῆται ἐκάστοτε τὸν ἀρμόδιον καιρὸν, παραπονεῖται ὅτι ἔρχεται ἀπροσδοκῆτως οὗτος, χωρὶς ν' ἀναγγέλλῃ τὴν παρουσίαν του. Δὲν θὰ ἔχανε τὴν εὐκαιρίαν ὁ παραπονούμενος ἐν τῇ παροιμίᾳ, ἂν ὁ καιρὸς ἐπερχόμενος τὸν ἐκάλει. Δὲν εἶναι ὁμοῦ ἀναγκαῖον καὶ ν' αὐτῇ ὁ καιρὸς. Τοῦτο συνάγει ὁ Jernsted ἐκ τῆς ἄλλης γραφῆς: οὐκ αὐλεῖς. «Ἄν ἐκάστοτε, λέγει, ὁσάκις πρέπει νὰ πράξωμέν τι ἠδύει ὁ καιρὸς ἢ ἔψαλλεν ἄσμά τι, ὥστε νὰ μανθάνωμεν οὕτω τὴν προσέγγισίν του, δὲν θὰ τὸν ἀφήναμεν πολλάκις νὰ φύγῃ».

Καθόλου δ' αἱ γραφαὶ τοῦ κώδικος τοῦ Μονάχου εἶναι ὀρθότεραι τῶν ἐν τῷ ἑτέρῳ. Καταφαίνεται δὲ μάλιστα τοῦτο ἐν τῇ 37 παροιμίᾳ, ἥτις ὡς φέρεται ἐν τῷ τῆς Μόσχας (Χορεία κυνός, ὄνομα λέοντος) εἶναι παντελῶς ἀκατάληπτος. Διὰ τοῦτο ἀτελεσφόρητοι ἀπέβησαν καὶ αἱ πρὸς ἐρμηνείαν αὐτῆς προσπάθειαι τοῦ Jernsted (σ. 41), ὑπολαβόντος αὐτὴν συγγενῆ τὴν ἔννοιαν πρὸς τὰς ρωσικάς: Φόρεμα γερακιου καὶ περπατησιὰ κοράκου, Πρόσωπο γερακιου, φωνὴ κοράκου. Ἐνῶ φανερά εἶναι ἡ ἔννοια προτιμωμένης τῆς γραφῆς τοῦ ἐν Μονάχῳ κώδικος: Χωρία κινεῖ ὄνομα λέοντος. Καὶ μόνον τὸ ὄνομα τοῦ λέοντος, οὐχὶ δὲ αὐτὸς ὁ λέων, ἀρκεῖ νὰ ταραξῆ χωρία, νὰ ἐνσπείρῃ τρόμον εἰς πολλοὺς· ἦτοι καὶ μόνῃ ἡ ἀπειλὴ τοῦ ἰσχυροῦ καὶ ἡ δῆλωσις τῆς θελήσεώς του ἀρκεῖ νὰ ἐπιβάλλῃ ταύτην, χωρὶς νὰ χρειασθῇ νὰ μετέλθῃ καὶ ἄλλην βίαν. Προσφυστάτα σχολιάζει τὴν παροιμίαν, ὑπὸ τῆς αὐτῆς ἰδέας ὑπαγορευθεῖσα, ἡ γνωστοτάτη ἐν Γερμανίᾳ γελοιογραφία Der Loewe kommt! Ἀπερίγραπτον ταραχὴν καὶ τρόμον, οὐ κωμικώτατα ἀποτελέσματα, παράγει κατὰ τὴν εἰκόνα ἐκείνην καὶ μόνῃ ἡ ἀγγελία ὅτι ἔρχεται ὁ λέων, χωρὶς τὸ φοβερόν θηρίον νὰ φαίνεται πουθενά.

μιῶν. Βυζαντιακή τοιαύτη εἶναι ἢ παρ' Ἀποστολίῳ (Ζ' 15): Ἐμπροσθεν κρημνός, ὀπισθεν λύκοι. (Πρβλ. καὶ Otto, Die Sprichwörter der Römer, ἀρ. 986), ἴσως δὲ καὶ τὸ παρ' Ἰωάννη τῆς Κλίμακος: ἐκ βοθύνου εἰς κρημνόν (τ. 88, σ. 839 d. Βλ. καὶ Grumbacher, MGS, σ. 231). Νεοελληνικαὶ δὲ αἱ ἐξῆς:

—Ἐμπρὸς γκρεμὸς καὶ πίσω βράχος. (Παπαζαφειρόπουλος, 247, 407 [Καὶ μπροστὰ γρεμὸς]. —Ἀνέκδοτοι γορτυνιακαὶ παρὰ Ν. Λάσκαρι [Μπροστὰ γ.] καὶ Κ. Κασιμάτη ἐκ Δημητσάνης).

—Ὅμπρὸς γρεμνός κι ὀπίσω θάλασσα. (Κρητικὴ Jeannarakī, σ. 111. Φραντζεσκάκη, σ. 111).

—Μπροστὰ ρέμα, πίσω βράχος. (Βερέττας, σ. 35, 8 [Μπροσθά]. Βύρων, τ. Γ', σ. 281, 2).

—Ἐμπρὸς γκρεμὸς καὶ πίσω λύκος. (Δηλονότι αὐτὴ ἢ παρ' Ἀποστολίῳ παροιμία. Μανάρης, σ. 17 [Ἐμπροσθὰ κρημνός καὶ ἀπ' ὀπίσω λ.]. Ἀραβαντινός, ἀρ. 344. 1786 [Ὅμπροστὰ γ. καὶ ὀπίσω λ.]. Βενιζέλος, σ. 78, 183 [γκρεμνός]).

—Ἐμπρὸς βαθὺ καὶ πίσω ρέμα. (Κρομμύδη, Ἀκολουθία τῆς διατριβῆς, 1811, σ. 43 [Κ' ἐ. β. καὶ ὀπίσω ρεῦμα]. Τοῦ αὐτοῦ, Β' Ἀκολουθία, σ. 26 [ὁμοίως]. Μανάρης, σ. 23 [Καὶ ἐ. β. κι ὀπίσω λάκκος]. Negris, σ. 69, 427 [Κ' ἐ. β. κ' ὀπίσω ρεῦμα]. Ἀραβαντινός, σ. 343. Βερέττας, σ. 35, 8. [Κ' ἐ.]. Βενιζέλος, σ. 78, 183 [ρεῦμα]. —Ἠλείου Ὁ ἐν ΚΠ. σύλλογος, τ. ΠΗ, σ. 185, 84 [Κ' ἐ.]. Βύρων Γ' 281, 2 [Κ' ἐ.]. Ἀνέκδοτος Πορταριάς Πηλίου παρὰ Δ. Κωλά [Κ' ἔμπρὸς β. κι πίσου ρ.]. —Κεφαλληνίας παρὰ Σ. Παγώνη [Κ' ἐ.]. —Ζατούνης Γορτυνίας παρὰ Κ. Κασιμάτη [Μπροστὰ β.]).

Διήγησις παιδιόφραστος τῶν τετραπόδων ζῶων

Καὶ τὰ δικά σου πράγματα λέγεις τα πρὸς ἐμένα.

(Wagner, Carmina gr. med. aevi, σ. 147, στ. 164. —Ἐν τῷ Βιενναίῳ κώδικι ὁ στίχος φέρεται ἄλλως: Καὶ ἐκεῖνα τὰ ποιεῖς ἐσὺ λέγεις τα πρὸς ἐμένα).

Ὑποτίθεται ἐν τῷ ποιήματι λέγων ταῦτα ὁ ποντικὸς πρὸς τὸν κάτην. Ἐννοεῖ δ' ὅτι μὲ ὄνειδίσεις, ἐπιρρίπτων εἰς ἐμέ τὰ ἴδιά σου ἐλαττώματα. Ὁ στίχος φαίνεται ὡς τις διασκευὴ παροιμίας, ἀξίον δὲ σημειώσεως εἶναι ὅτι ἐν τινι καρπαθίᾳ παροιμίᾳ πρὸς ἔκφρασιν ὁμοίας ἐννοίας ἀναφέρεται ἢ κατά: Ἡ κατά ἢ ἐφακελοῦ | τὰ ἰκά της ρίχτει ἄλλου. (Ζωγράφ. ἀγών Α', σ. 352, 192). Ἐλήφθη ἄρα ἡ παροιμία ἐκ τοῦ μεσαιωνικοῦ ποιήματος ἢ τάνάπαλιν εἶναι παλαιότερα αὐτοῦ; Τὸ τελευταῖον φαίνεται πιθανώτερον. Διότι καὶ ἄλλαι ὑπάρχουσι νεοελληνικαὶ παροιμίαι, ὁμοιαὶ τὴν ἐννοίαν καὶ τὴν διατύπωσιν, ἀντὶ γάτας ἄλλα ἀναφέρουσαι ζῶα ἢ ἀνθρώπους ἢ μυθικὰ δαιμόνια.

—Γῆ θειά μ' ἢ Λουλοῦ | παίρνι τὰ θκά τ'ς τσι πᾶ τα ἄλλου. (Ἀνέκδοτος Λέσβου παρὰ Γρ. Ν. Βερναρδάκη).

—Γῆ θειά μ' ἢ Γιαλού | τὰ θκά τ'ς τὰ λέγι ἄλλου. (Λέσβου, παρὰ τοῦ αὐτοῦ. Γιαλού ἐν τῇ παροιμία ταύτῃ καὶ τῇ κατωτέρω ἢ Γελλῶ τῶν ἀρχαίων μύθων καὶ τῶν δημοδῶν παραδόσεων).

—Κακομοῖρα ἢ Γιαλλοῦ | τὰ δικά της ρίχτει ἄλλου. (Σύμης. Ὁ ἐν ΚΠ. σύλλ., τ. Η', σ. 482, 6.).

—Ἡ κοκῶνα ἢ Ραλλοῦ | τὰ δικά τση δίνει ἄλλου. (Ἀνέκδοτος Νάξου παρὰ Μ. Ι. Μαρκόπολι).

—Ἡ καμένη ἢ ἄλεπου | τὰ δικά τση δίνει ἄλλου. (Νάξου, παρὰ τοῦ αὐτοῦ).

Ὅμοιαι τὴν ἔννοιαν εἶναι καὶ αἱ ἐπόμεναι:

—Τὰ δικά μας τῶν γειτόνων. (Κρομμύδη, Ἀκολουθία διατριβῆς, σ. 40. Negris, σ. 121, 794. Βερέττας, σ. 56, 2. Σακελλάριος, σ. 278, 32 [τοῦ γειτόνου μας]).

—Τὸ δικό μου τ' ὄνομα πάρ' το σύ, γειτόνισσα. (Βενιζέλος, σ. 304, 274. —Κρήτης. Jeannarakis, σ. 174 [δ. μου δ.]. Κρήτης. Ἐφημερίς Ἄπτερα, ἀρ. 64 [ὁμοίως]. Κρήτης. Φραντζεσκάκης, σ. 115 [δ. μου δ. νὰ το σύ γ.]. —Λακωνίας ἀνέκδοτος παρὰ Π. Γενναδίου [δ. μου δ.]. —Κεφαλληνίας παρὰ Σ. Παγώνη [δ. σου τ' ὄνομα νὰ το σύ, γ.]. —Καρυᾶς Κορινθίας παρὰ Γ. Τσαγρῆ. —Ἐλευσῖνος Γόρτυνος παρὰ Κ. Κασιμάτη).

—Νά, κυρὰ γειτόνισσα, τὸ δικό μου τὸ ὄνομα. (Κρομμύδη, Διατριβή, σ. 120. Β' Ἀκολουθία διατριβῆς, σ. 33. Μανάρης, σ. 27 [δικόν μου τ' ὄνομα]. Negris, σ. 83, 525 [ὁμοίως]. Ἀραβαντινός, ἀρ. 771. —Ρόδου. Πανδῶρ., τ. ΚΑ', σ. 369 καὶ Βενετοκλέου, Βραχίαι παρατηρήσεις, σ. 128, 14 [τὸ δ. τ' ὄνομα, νὰ κ. γ.]. —Φολεγάνου παρὰ Κονταρίνη [ὁμοίως· κερὰ γ.]).

—Τὸ δικό σου τ' ὄνομα δός μου το, γειτόνισσα. (Κεφαλληνίας ἀνέκδοτος παρὰ Σ. Παγώνη).

—Τῶνομά σ', κυρὰ γειτόνισσα. (Ἀνέκδοτος Τήνου παρὰ τῆς Κας Στ. Καραλῆ).

—Γειά σου, | ποῦ μοῦ λές τῶνομά σου. (Ἀνέκδοτος Γορτυνίας παρὰ Ν. Λάσκαρι).

—Ὅσα ἔχει ἢ μάννα μου, τὰ λέει τοῦ τάτα μου. (Ἀνέκδοτος Δημητσάνης Γορτυνίας παρὰ Φ. Ἡλιοπούλου).

—Πές μου το νὰ μὴ σ' τὸ εἰπῶ. (Ἀραβαντινός, 1842. Βενιζέλος, σ. 254, 109. Παπαζαφειρόπουλος, σ. 281, 803 [μπουρτὰ σ' τὸ εἰπῶ]. —Τήνου παρὰ Στ. Καραλῆ καὶ Ἀδ. Ἀδαμαντίου [Πέ μ' τα-τὰ πῶ]. —Νάξου παρὰ Μ. Μαρκόπολι [Πέ μου το νὰ μὴ σου τὸ πῶ]. —Λέσβου παρὰ Γρ. Βερναρδάκη [Πέ μι του νὰ μὴ σ' τοῦ πῶ]).

Ἐπίσης ὅμοιαι εἶναι καὶ αἱ πολυπληθεῖς παροιμιαί, αἱ πεποιημέναι κατὰ τὸν τύπον τῆς κοινοτάτης: *Εἶπ' ὁ γάδαρος τὸν πετεινὸ κεφάλαι.*

Νὰ τινάξῃ τὴν γουῖνάν σου νὰ κόψῃ τὴν ὄφρύν σου.

(Αὐτ., σ. 147, στ. 177 [δ.γ. τινάξῃ καὶ τὴν γουῖνάν σου]. *Νὰ τιν. καὶ τὴν γ. εὐθὺς τινάσσει*).

Θὰ σοῦ τινάξω τὴν γοῦνα, τοῦ τὴν τίναξε τὴ γοῦνα κ.τ.τ. εἶναι κοινόταται σήμερον παροιμιώδεις φράσεις, ἐμφαίνουσαι ἀπειλὴν αὐστηρᾶς τιμωρίας, καὶ ἰδίως δαρμοῦ, διότι ἐννοεῖται ὅτι ἡ γοῦνα θὰ τίναχθῆ, ἐνῶ θὰ τὴν φορῆ ὁ ἀπειλούμενος. Ὅμοια εἶναι ἡ φράσις τοῦ τίναξε τὸ σκουτὶ (Πελοποννήσου). Ἄλλην ὁμως ἐννοίαν ἔχει ἡ φράσις ἐτίναξε τὰ ροῦχά του (Ἀραβαντινός, σ. 175, 20. Βενιζέλος, σ. 84, 274), εἰλημμένη βεβαίως ἐκ τοῦ γραφικοῦ «ἐκτιναξάμενος τὰ ἱμάτια» (Πράξ. Ἀποστ. ΙΗ' 6).

Φεύγεις ὡσπερ διάβολος ἐκ τοῦ θυμιαμάτου.

(Αὐτ., σ. 153, στ. 333).

Ἡ αὐτὴ παροιμία σώζεται καὶ σήμερον ἀπαραλλάκτως.

—Φεύγει σὰν ὁ διάβολος ἀπ' τὸ θυμίαμα. (Κρομμύδη, Β' Ἀκολουθία διατριβῆς, σ. 54 [ὡσὰν-ἀπὸ]. Negris, σ. 139, 919 [ἀπὸ τὸ]. Βενιζέλος, σ. 331, 20 [ἦ: ἀπ' τὴν ἐκκλησιά]).

—Ὁ διάβολος φεύγει ἀπ' τὸ θυμίαμα. (Ἀραβαντινός, ἀρ. 826).

Φησὶν ὁ ἐπιχώριος λόγος καὶ παροιμία,
Ἐβραῖος ὄζει καὶ βρωμεῖ καὶ ὄλη του ἢ θήκη.

(Αὐτ., σ. 156, στ. 423-424 [δ.γ. Ἐβραῖον ὄζει καὶ ὄλη]).

Ἡ αὐτὴ παροιμία ἐν λαμβικῷ τριμέτρῳ εἴρηται καὶ ἐν μιᾷ τῶν ἀγιορειτικῶν συλλογῶν (Ρωσικοῦ κώδ. 779, φ. 8α): Βρωμεῖ καὶ ὁ Ἐβραῖος καὶ ἡ θήκη του. Σημεριναὶ δὲ παραλλαγαὶ ταύτης ὑπάρχουσιν αἱ ἐπόμεναι:

—Βρωμεῖ ὁ Ὄβριός, βρωμεῖ καὶ τὸ ἔχει του. (Καρπάθου. Ζωγράφ. ἀγών Α' 347, 93).

—Βρωμᾶ ὁ Ὄβριός, βρωμοῦν καὶ τὰ καλά του. (Ἀνέκδοτος Σίφνου παρὰ Σ. Δουκάκη. —Πάρου παρὰ Π. Σαρρῆ. —Νάξου παρὰ Μ. Μαρκόπολι. —Φολεγάνδρου παρὰ Κονταρίνη [Βρωμεῖ]. —Τήνου παρὰ Ἀδ. Ἀδαμαντίου [Βρ. ὁ Βριγός, βρ. καὶ τὰ καλά τ']). Ὅμοίως παρὰ Τηνίου χιακῆς καταγωγῆς [καλά τ'].

—Βρωμᾶ ὁ Ὄβριός κ' ἡ τύχη του, βρωμοῦν καὶ τὰ καλά του. (Βενιζέλος, σ. 43, 79. Πολίτης ἐν Πανδώρα, τ. ΙΗ', ἀρ. 3).

—Βρωμεῖ ὁ Ὄβριός καὶ τὸ ἔχει του καὶ ὅτι καὶ ἂν ποτάσση. (Ρόδου. Ἐφημ. Φιλομαθῶν, 1860, σ. 1265).